

KAMPPAILU IDENTITEETTIKASVATUKSESTA HISTORIANOPETUKSESSA

JUKKA RANTALA

Historianopetusta on käytetty niin kansallisen identiteetin vahvistamiseen kuin yhteiskunnan moninaisuuden ymmärtämiseen. Se millaisia tarinoita menneisyyskertomukseen sisällytetään, liittyy muistin politiikkaan – siihen, mitä asioita katsotaan oleelliseksi kertoa jälkipolville. Menneisyys rakentaa tulevaisuushorisonttiamme, joten ei ole yhdentekevää, mitä ja kenen menneisyyttä käsitellään historianopetuksessa. Tarkastelen seuraavassa historianopetuksen tavoitteista käytyä kamppailua maailmalla ja Suomessa.

Kansallinen suurkertomus vai historiallisen ajattelun taidot

1800-luvun lopulla historiaa alettiin käyttää kansakuntien rakentamisessa. Opettavaisten kertomusten ohella historianopetuksen tehtävänä pidettiin kansallisen identiteetin tukemista. Historianopetus nähtiin liimana, joka yhdisti kansaa. Menneisyyttä kuvattiin oman kansan ja sen suurmiesten näkökulmasta. Nationalistisen historianopetuksen mielekkyys joutui koetukselle 1900-luvun maailmansotien seurauksena. Historianopetus nähtiin osasylliseksi kansojen väliseen vihanpitoon, ja varsinkin toisen maailmansodan jälkeen historianopetuksesta putsattiin nationalistis-poliittisia sävyjä. Muutos oli kuitenkin vain hetkellinen. Pian palattiin entiseen. (Berger 2017.)

1900-luvun jälkipuoliskolla historianopetukselle etsittiin uutta sisältöä etenkin angloamerikkalaisessa maailmassa. *Amherst*-hanke pyrki Yhdysvalloissa historiallisen ajattelun opettamiseen 1950-luvulla, ja samaa tavoitteli *Schools Council History* -hanke Britanniassa kaksi vuosikymmentä myöhemmin. Lähtökohtana niissä oli historian tiedonluonteen opettaminen ja kriittisten kansalaisten kasvattaminen. Kansallisen identiteetin

vahvistaminen jäi niille alisteiseksi. Yhdysvalloissa hanke tyrehtyi poliitikkojen poistettua siltä rahoituksen. 2000-luvun taitteessa historiakasvatijat yrittivät elvyttää ajatusta historiasta kriittisiä valmiuksia koulivana taitoaineena, mutta ajatus kaatui jälleen poliittiseen vastustukseen (Symcox 2002). Britanniassa puolestaan historian taitoja painottava opetus vakiintui kouluihin 1990-luvun alun kansallisen opetussuunnitelman myötä, joskin viime vuosina poliitikkojen ajama historian sisältöopetuksen ja erityisesti kansallisen historian nousu on heikentänyt sen asemaa.

Kamppailussa historianopetuksen tehtävästä ja sisällöstä ovat olleet vastakkain historiakasvatijat ja lähinnä konservatiivipoliitikot (esim. Phillips 1998; Symcox ja Wilschut 2009; Cannadine ym. 2011). Britannian mallin innoittamana eri maiden historiakasvatijat ovat viime vuosikymmenten aikana pyrkineet muuttamaan historian koulun taitoaineeksi. Poliitikot puolestaan ovat olleet sitä vastaan. Poliitikot ovat nähneet tärkeäksi kansakunnan rakentamisen kertomuksen välittämisen uusille sukupolville. He ovat väittäneet kansallisen itsetunnon ja yhtenäisyyden rapautuvan, jos kansallisen historian käsittelyä vähennetään koulu-

opetuksessa. Tämä poliitikkojen kaipaama kansallinen suurkertomus on usein ollut monoliittinen menneisyyskertomus, jossa toimijoina ovat esiintyneet lähinnä suurmiehet. Vähemmistöt, naiset ja lapset ovat jääneet menneisyyskäsittelyn ulkopuolelle.

Eri puolilla maailmaa on kuitenkin esimerkkejä siitä, että poliitikot ovat jättäneet historianopetuksen määrittelyn historiakasvattajille. Taustalla on ollut yhteiskunnan moninaistumisesta aiheutuneet paineet (Kanada), jakautuneen kansakunnan eheyttäminen (Etelä-Afrikka) ja kansallisvaltion kriisi (Belgia). Historianopetuksen lähtökohdaksi on tällöin otettu demokratian, ihmisoikeuksien, suvaitsevaisuuden ja solidaarisuuden vahvistaminen. Historia ei ole silloin näyttäytynyt yhtenä kertomuksena, vaan menneisyyden tapahtumia on käsitelty moninäkökulmaisesti. Näin on pyritty välittämään oppilaille ymmärrys siitä, miksi menneisyyttä tulkitaan eri tavoin.

Tällä hetkellä eri maiden historiakasvattajat näkevät historiatiedon luonteen opiskelun tärkeämpänä kuin koskaan, mutta samaan aikaan suureen kertomukseen perustuva sisältötiedon opetus on tekemässä paluuta. Kansallisen kaanonin opettaminen näkyy paitsi Itä-Euroopan ja itäisen Keski-Euroopan valtioissa myös muun muassa Venäjällä ja Yhdysvalloissa (esim. VanSledright 2011; Mikkonen 2013; Ahonen 2016). Taustalla voi nähdä globalisaation aiheuttaman kansallisvaltion kriisin.

Historianopetuksen suunta Suomessa

Suomessa historianopetuksen linjaa muutettiin vuosituhanteen vaihteessa. Tämän päivän perusopetus ja lukiokoulutus tukevat opiskelijoiden henkilökohtaista identiteettikasvua. Kansallisen tai suomalaisen identiteetin käsite ei esiinny lainkaan perusopetuksen viime syksynä käyttöön otetussa opetussuunnitelmassa. Molemmissa koulumuodoissa historianopetus perustuu tiedonalalle ominaisen ajattelun opettamiseen, mutta varsinkin perusopetuksessa historian kansallisen kaanonin opettaminen puuttuu. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö kansallisesti merkityksellisiä asioita opetettaisi koulussa, vaan sitä, että opettajat ratkaisevat, miten niitä käsitellään historiallisen ajattelun opiskelun yhteydessä.

Tällaisesta historianopetuksesta voi nousta huoli siitä, etteivät nuoret jatkossa enää koe Suomea samalla lailla omakseen kuin edeltävät sukupolvet. Huoleen löytyy tukea yhteiskunnallista osaamista ja asenteita selvittäneestä kansainvälisestä tutkimuksesta vuodelta 2009, missä lähes joka toinen suomalaisnuori ilmoitti kokevansa itsensä ensin Euroopan ja vasta sitten Suomen kansalaisiksi (Suoninen ym. 2010, 128). On kuitenkin syytä esittää kysymys, onko koulun historianopetuksella vastaavaa asemaa identiteettikasvatuksessa kuin aiempien sukupolvien aikana. Myös Suomi ja suomalaisuuden tarinat ovat muuttuneet.

Nykynuorten maailma on toisenlainen kuin edellisillä sukupolvilla. Tämän päivän nuoret eivät elä samanlaisessa yhtenäiskulttuurissa kuin heidän vanhempansa. He rakentavat identiteettiään yli valtioiden ja kulttuurien rajojen (ks. Korhonen 2016, 248). Tämä johtuu ennen kaikkea internetin ja sitä kautta uudenlaisten (historia)kulttuurin välittäjäkanavien yleistymisestä (Stuurman ja Grever 2007). Koulu on menettänyt merkityksensä historiallisen sisältötiedon välittäjänä (esim. Wineburg ym. 2007). Maahanmuuton takia myös nykynuorten taustat ovat moninaiset, eikä kaikkien perheiden muistelukerronta kytkeydy samoihin menneisyyskertomuksiin.

Näistä syistä kansallisen suurkertomuksen tai historian kaanonin välittäminen sellaisenaan ei enää onnistu. Moni nuori torjuisi sellaisen identiteettiinsä sopimattomana. Historianopetuksen tulevaisuuden tavoitteena onkin avata muistin politiikkaa siten, että eri ryhmien menneisyyskerronta pääsee mukaan kulttuurien jatkuvaa rinnakkaisloa kuvaavaan yhteiseen kertomukseen. Kun muistin politiikka ei ole entisen lailla hallittavissa, historianopetuksen pitäisi antaa nuorille valmiuksia käsitellä erilaisia menneisyyskertomuksia osana suomalaisuutta. Siten voidaan estää ulossulkevan narratiivin muodostuminen.

Lähteet

- Ahonen, S. 2016. Kaanonin paluu – Historianopetuksen politiikkaa idässä ja lännessä. *Historiallinen Aikakauskirja* 114, 254–266.
- Berger, S. 2017. History Writing and Constructions of National Space: The Long Dominance of the National in Modern European Historiographies. Teoksessa Mario Carretero, Stefan Berger ja Maria Grever (toim.) *Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education*. London: Palgrave Macmillan, 39–57.
- Cannadine, D., Keating, J. ja Sheldon, N. 2011. *The Right Kind of*

History. Teaching the Past in Twentieth-century England. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Korhonen, K. 2016. Kulttuurin muisti ja kirjallisuus. Teoksessa Kari Väyrynen ja Jarmo Pulkkinen (toim.), *Historian teoria. Lingvivistisestä käänneestä mahdolliseen historiaan*. Tampere: Vastapaino, 237–269.

Mikkonen, S. 2013. Historianopetuksen muutos venäläisittäin. *Kasvatus & Aika* 7 (4), 79–84.

Phillips, R. 1998. *History Teaching, Nationhood and the State. A Study in Educational Politics*. London: Cassell.

Stuurman, S. ja Grever, M. 2007. Introduction: Old Canons and New Histories. Teoksessa Maria Grever ja Siep Stuurman (toim.), *Beyond the Canon. History for the Twenty-first Century*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–16.

Suoninen, A., Kupari, P. ja Törmäkangas, K. 2010. *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 - tutkimuksen päätulokset*. Jyväskylän yliopiston koulutuk-

sen tutkimuslaitos.

Symcox, L. 2002. *Whose History? The Struggle for National Standards in American Classrooms*. New York: Teachers College Press.

Symcox, L. ja Wilschut, A. (toim.) 2009. *National History Standards. The Problem of the Canon and the Future of Teaching History*. Charlotte: Information Age Publishing.

VanSledright, B. A. 2011. *The Challenge of Rethinking History Education. On Practices, Theories, and Policy*. New York: Routledge.

Wineburg, S., Mosborg, S., Porat, D. ja Duncan, A. 2007. Common Belief and the Cultural Curriculum: An Intergenerational Study of Historical Consciousness. *American Educational Research Journal* 44, 40–76.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professori. Artikkelin perustuu Tieteen päivillä 11.1.2017 pidettyyn esitelmään.

KAUPUNKIAKTIVISMI

Tiedetorilla Helsingin kirjamessuilla oli lokakuun lopulla kolmen päivän aikana yli 50 keskustelua. Yksi niistä käsitteli kaupunkiaktivismia. Kaupungeissa on nousussa aktivismi, jossa ihmiset omaehtoisesti edistävät kaupunkien tavoitteita ekologisesta kestävydestä, yhteisöllisyydestä ja vahvasta paikallistaloudesta. **Maija Faehnle** (SYKE) ja **Pasi Mäenpää** (Helsingin yliopisto) keskustelivat siitä, kuinka kaupunkilaiset ottavat viranomaisilta tehtäviä, tuottavat palveluja toisilleen ja ravistelevat käsityksiämme demokratiasta. Faehnle ja Mäenpää ovat olleet tutkijoina tekemässä kaupunkiaktivismitietopankkia (<http://www.kaupunkiaktivismitieto.fi>).

Kaupunkiaktivismi muodostaa yhteiskunnan neljännen sektorin, joka järjestöistä poiketen organisoituu kevyesti ja suuntautuu suoraan toimintaan. Internet ja some ovat mahdollistaneet uusia järjestäytymisen ja toiminnan tapoja. Kaupunkiaaktivistit mm. järjestävät palveluja vertaistuesta ruokahuoltoon, tekevät vaihtoehtosuunnitelmia, joukkorahoittavat hankkeita ja perustavat innovaatioalustoja. Aktivistit muuttavat tapahtumilla julkisia tiloja kohtaamispaikoiksi ja avaavat kotiaan ja pihojaan pop-up-vierailukohteiksi, esim. puutarha- tai ravintolapäivinä.

Uudet tieteen akateemikot Eva-Mari Aro, Markku Kulmala ja Ilkka Niiniluoto keskustelelevat tieteen merkityksestä Suomelle Helsingin kirjamessujen Tiedetorilla 28.10.2017. Haastattelijana Leena Vähäkylä. Kuva: Jari Loisa.